

International

Journal of Human Sciences

ISSN:2458-9489

Volume 14 Issue 4 Year: 2017

Heidi's sacrifice, Biene Maya's courage, Pippi Langstrumpf's freedom: Gender stereotypes of traditional and modern German child and youth literature figures

Heidi'nin fedakarlığı, Biene Maya'nın cesareti, Pippi Langstrumpf'un özgürlüğü: Gelenekselden moderne Alman çocuk ve gençlik edebiyatı figürlerinin toplumsal cinsiyet kurguları

Neriman Nüzket Özen¹

Abstract

Heidi, Biene Maja and Pippi Langstrumpf books, which are important and well-known works of children and youth literature in the Western World, are also books with quite important functions beyond being mere children's books. In the 18th century, the great developments of the Enlightenment period have undoubtedly brought certain duties to children's and youth literature. It has also been a pioneer in the creation of desirable children's images, which sometimes require ideological and sometimes gender-sensitive content due to social conditions. While performing this, they reached their readers with implicit messages or by clearly addressing and communicating their message. The purpose of this study is to find out how these three books, which are included in children's literature, are actually loaded with different meanings. The points that will be taken into consideration in this process are different characteristics of the texts. Does the Heidi figure act for any specific purpose with the seemingly cute and optimistic attitude? Is Biene Maja just a little girl bee looking for freedom? How did Pippi Langstrumpf start a new era of many years, breaking the authoritarian, didactic

Özet

Batı dünyası çocuk ve gençlik edebiyatının önemli ve tanınmış eserlerinden olan Heidi, Biene Maja ve Pippi Langstrumpf kitapları birer çocuk kitabı olmanın ötesinde oldukça önemli işlevleri olan kitaplardır aynı zamanda. 18. Yüzyılda Aydınlanma dönemi ile yaşadığı büyük gelişmeler şüphesiz çocuk ve gençlik edebiyatına belli bazı görevler de yüklemiştir. Kimi zaman ideolojik kimi zaman da toplumsal cinsiyet kurgusunu sağlayan içeriklerle toplumsal şartlar gereği arzu edilen çocuk imgesinin oluşturulmasında da öncü olmuştur. Bunu gerçekleştirirken okurlarına kimi zaman açıkça hitap edip mesajını iletirken kimi zamansa örtük mesajlarla ulaşmıştır. Bu çalışmanın amacı çocuk edebiyatına dahil edilen bu üç kitabın aslında görünürden farklı ne tür anlamlarla yüklü olduklarını çözümlenektir. Bu süreçte göz önünde bulundurulacak olan noktalar metinlerin birbirinden farklı ne tür karakteristik özellikler taşıdıklarıdır. Heidi figürü görünürdeki sevimli, iyimser tavrı ile her hangi bir amaca yönelik mi hareket eder? Biene Maja sadece özgürlük arayışında olan küçük bir kız arı mıdır? Pippi Langstrumpf uzun yıllar boyunca çocuk ve genç kız edebiyatına hakim olan otoriter, didaktik ve

¹Lecturer Dr., Namık Kemal University, School of Foreign Languages, nnuzket@nku.edu.tr

and sexist tendencies that dominate child and young girl literature? These questions have been tried to be answered through gender studies as a guide in the process of searching for answers.

Keywords: Gender; Gender Studies; Children's Literature; Youth Literature; Gender Construction.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

cinsiyetçi eğilimi nasıl kırılmaya uğratarak yeni bir dönem başlatmıştır? Bu sorulara cevap arama sürecinde yol gösterici olarak toplumsal cinsiyet araştırmalarından yola çıkılarak önemli noktalar görünür kılınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet; Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları; Çocuk Edebiyatı; Gençlik Edebiyatı; Cinsiyet Kurgusu.

Giriş

Batı dünyası çocuk ve gençlik edebiyatının varlığı matbaanın icadına kadar uzansa da en temel gelişim döneminin 18. yüzyıl Aydınlanma dönemine denk geldiği önemli edebiyat bilimciler tarafından kabul görmektedir. Ancak en son araştırmalar sonucu geç dönem Ortaçağ'a kadar uzanan bir geçmiş kabul edilmektedir (Weinkauff ve Von Glasenapp, 2010). İlk başlarda özellikle burjuva sınıfı çocuklarını hedef kitle olarak geliştirmeye başlayan bu edebi tür toplumsal değişim, sanayileşme, aile yapısının değişime uğraması gibi gerçekliklerden de etkilenerek sürekli bir hareketlilik içinde varlığını sürdürmüştür, kimi zaman örtük kimi zaman ise açık bir biçimde ulaşmayı hedeflediği amaçları metinlerde ortaya koymuştur. Dahrendorf (1996) çocuk edebiyatının 18. yüzyılda, özellikle burjuva bilincinin oluşturulmasına dair hedeflerini o dönemde basılan aile ve çocuk dergilerinde yansıttığını ve bu basılı metinleri propaganda aracı olarak kullanarak açıkça toplumsal ve ekonomik değişimi beraberinde getiren yeni değerlere vurgu yaptığını ifade eder. Bunlar burjuva sınıfı için büyük önem taşıyan çalışkanlık, dakiklik, sadakat, itaatkarlık gibi erdemlerdir. Toplumun arzu ettiği çocuk profiline de dikkatleri çeken Dahrendorf, burjuva çocukluk kavramının sanayileşme süreci sonrasında geniş aileden çekirdek aileye doğru yaşanan toplumsal değişime ve şehirleşme oranının artması ile doğmaya başlayan işçi sınıfına bir tepki olarak ortaya çıkmaya başladığını belirtmiştir. Ewers de (1998) çocuk ve gençlik edebiyatının ilk kez Aydınlanma döneminde bir aracı görevini üstlendiğini ve böylece okurlarına amaçlı olarak belirli verileri aktardığını ifade eder. Burada vurgulanması gereken bir diğer nokta ise çocuk ve gençlik edebiyatının, her ne kadar uzun bir geçmişe sahip olsa da kendine özgü belli bir okur kitlesini ancak Aydınlanma döneminde oluşturmaya başlamasıdır. Özellikle Jean Jacques Rousseau'nun *Emile oder über die Erziehung* (1762) adlı ünlü eseri o dönemin toplumsal yapısında baskın olan aile türüne uygun çocuk figürünü yetiştirmek amacı ile katı ve otoriter bir tavırla Emile adlı kurgusal figür bağlamında çocukların nasıl en doğru şekilde yetiştirileceğini anlatan bir rehber kitap olmuştur. Bu durumda 18.yüzyılda eğitime verilen önemin artmış ve duyarlılık kazanılmış gibi bir izlenim yaratılarak daha fazla okulun açılmaya başlanmasının temel nedeni burjuvazi topluma uygun bireyler yetiştirerek bu yapının devamını sağlamaktır (Stein, 2008).

Fakat arka planda sosyal ve toplumsal bir gerçekliğe dayanan bu durum gelecekte çocuk edebiyatından doğan genç kız edebiyatı ile ilgili de önemli bir temel noktayı içermektedir: Çocukluk kavramı gelişirken ataerkil toplum yapısının etkisi ile öncelikli olarak erkek çocuklarının lehine gelişim göstermiş ve onlara dair olguları desteklemiştir. Kız çocuklarına ise Kaminski'ye göre (1998) uzun yıllar boyunca yetişkin ölçütleri ile yaklaşıldığından, onlar geleneksel düzene boyun eğmeye devam etmek zorunda kalmışlardır. Bu da kız çocuklarına ait spesifik bir edebiyatın doğup gelişim göstermesinin gecikmesinin en önemli nedenlerindenidir. Kaminski de çocukluk tarihinde araştırma konusunun sürekli burjuva sınıfı çocukluk kavramı olduğunu ve bu sınıfın dışında yer alan çocukların durumunun nerdeyse hiç belgelenmemiş olduğuna vurgu yapmıştır. Aynı zamanda çocuk

ve gençlik edebiyatının temelini burjuva sınıfının soylular ve dini otoriteler (kilise) karşısında özgürleşme hareketlerinden aldığı belirtmiştir.

Bu arada toplumsal normların varlığını ve gücünü arttırarak hissettirmeye başladığı bu yeni dönemde her iki cins için de toplumsal cinsiyet rolleri kurgulanmaya başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet, toplumda hakim olan eril düzenin güç ve otorite dengeleri aracılığı ile kültürel ve toplumsal normlar, arzular, amaçlar bağlamında eril ya da dişil cinsiyete atfedilen, yakıştırılan, uygun görülen cinsiyet rolleridir. Bu bağlamda amaç toplumda olması istenilen davranış özelliklerini sergileyen ve cinsiyet rollerini üstlenen bireyler yaratmaktır. Kadının görevi kendinden feragat ederek ailesinin ve çocuğun toplumsal yapıda değerini yükseltmek, bunu yaparken de annelik, iyi bir eş ve ev hanımı rollerini benimseyerek mutlu evlilik yürütme, şefkat ve koruma duygusunu yaşatmaktır. Bunun için de varlıkları evin içindeki kapalı alana mahkûm edilirken, eril cins dışarıdaki toplumsal yaşantıda yerini alarak ekonomik düzende çalışan ve evin geçimini sağlayacak olan figürün rolüne büründürülmüştür. Bu da ataerkil düzenin ve o dönem için burjuva sınıfının devamını sağlamak adına gerekli görülen bir eylem süreciydi. Toplumsal düzenin devamı için ihtiyaç duyulan çocuk imgesinin sağlanması için çocuk ve gençlik edebiyatı devreye sokularak, metinlerinde yer alan rol model figürler aracılığı ile çocukların yetiştirilmesi, eğitilmesi arzu edilen özelliklere sahip erkek ve kız çocuklarının "yaratılması" için bir araç olarak kullanılmıştır. Heidi 1881'de, Biene Maya 1912'de, Pippi Langstrumpf ise 1945'de ilk kez yayımlandıklarında içerdikleri figürleri ile kimi zaman kendilerine atfedilen cinsiyet rollerini okurlarına fark ettirmeden yansıtır, özdeşim kurduklarını, kimi zaman da tam tersine bu cinsiyet kurgusunu yıkmaya başlayarak yepyeni bakış açılarına kapı aralamışlardır. Heidi fedakar ve iyimser tavırları ile toplumda yetişmesi arzu edilen geleneksel çocuk ve genç kız modelini oluştururken, Biene Maya sözde cesaretiyle aslında o dönem çocuklarını yaklaştırmakta olan savaşta üstlenecekleri rollere hazırlanmaktaydı. Nihayet Pippi Langstrumpf gibi bir figürün doğuşu ile bu kez tüm bu cinsiyet rollerinin nasıl temelden sarsılmaya başladığı, geleneksel imge ile aralarında farklılıkların olduğu görülmeye başlanmıştır. Tüm bu süreci görünür kılmak için önce toplumsal cinsiyet araştırmalarının gelişim ve edebiyata dahil oluş sürecine, daha sonra 'Gender' kavramının edebi figürlere yansıma biçimine odaklanarak analizler yapmak faydalı olacaktır.

1. Çocuk ve Gençlik Metinlerinde Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Cinsiyet nasıl tanımlanır? Sadece iki cinsiyet mi vardır? Cinsiyetler arası ilişkiler bir toplumun toplumsal yaşantısını, tarih ve kültürünü nasıl etkilemektedir? gibi sorular pek çok farklı disiplinin ilgi alanını oluştururken çocuk edebiyatı ile ilgilenen edebiyat bilimcileri de oldukça meşgul etmektedir (Kümmerling-Beimauer, 1996). Özellikle 1970'lerde gelişmeye başlayan feminist kuramın da etkisi ile dişil cinsiyetin edebiyatta kurgulanış biçimi araştırılmaya başlanmış, 1980'lerde post yapısalcı kuramın da gelişmesi bu kez toplum tarafından kurgulanan cinsiyet üzerine yoğunlaşmayı sağlamıştır. Gender yani toplumsal cinsiyetin edebiyat bilimi bağlamında incelenmesi ile ortaya çıkan Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları (Gender Studies) biyolojik cinsiyet ile kültürel-tarihsel-sosyal norm ve güç otoriteleri egemenliğinde bir nevi bilinçli şekilde kurgulanan cinsiyet arasındaki ayrıma dikkatleri çekmeyi ve tüm bu süreci çözülmeye uğratmayı hedefler.

Gender Studies alanında önemli bir Alman araştırmacı olan Renate Hof (1995) bu noktada toplumsal cinsiyet araştırmalarının aslında nasıl bir gereksinim sonucu doğduğuna değinir: Çıkış noktası olan kadın hareketleri ve feminist kuram dişil cinsiyete yoğunlaşarak, eril ve dişil cinsiyet ayrımının toplumsal yaşama etkilerine dair pek çok çalışmaya sebep olmasına rağmen, cinsiyetler arasındaki karşılıklı etkileşimlere pek değinmeyerek göz ardı etmiştir. Ancak toplumsal cinsiyet araştırmaları, edebiyatta metin analizlerinde kullanılmaya başlandığında eril-dişil, doğa-kültür, duygusal gibi var olan ikili karşıtlıkları yapı söküme uğratarak, onların toplumsal düzenin birer mekanizması olduklarını okurların fark ettirme süreci de başlamıştır. Feminist kuram ile arasındaki farkı Schöbler (2008) belirtir: Feminizm, baskılanan dişil cinsiyet üzerine yoğunlaşırken bireyin sahip olduğu cinsiyeti de doğal ve değişmez olarak kabul etmekte, tekil bir dişil/eril kimliğe sahip

olunduğu fikrinden yola çıkmaktadır. Fakat toplumsal cinsiyet araştırmaları tam tersine kültürel ve sosyal normlar aracılığı ile kurgulanan cinsiyet kimliğine odaklanarak toplumun cezalar, yasaklar ve ödüller aracılığı ile geçerliliğini ve bağlayıcılığını desteklediği kurgusal cinsiyet rollerini ele alır. Toplumsal cinsiyet araştırmalarının önünü açtığı bu yeni araştırma alanı, edebiyat bilimsel çalışmalarda gözlerin kurmaca figürlerin cinsiyet kurgularına çevrilmesini sağlamıştır. Kümmerling-Beimauer (1996), edebiyatta erilik ve dişillik özelliklerini yansıtan imgeler analiz edilirken dikkatli bakıldığında eril ya da dişil figürlerin kendi cinsiyetlerini yansıtan eylem, karakter özellikleri ve dış görünüme dair göstergelerin eril-dişil cinsiyet arasında karşılıklı geçişlerle de metinlerde yansıdığını ifade eder. Eril bir figürün dişil özellikler, ya da dişil bir figürün eril özellikleri yansıtmaya, hatta gerçek cinsiyetini görünmez kılacak şekilde giyinen, saklayan ve böylece metinde transvestizm izlerini de yansıtan figürlere rastlamak olağandır artık. Tıpkı Virginia Woolf'un androjen bir karakter yarattığı *Orlando* (1928) romanı gibi. Bu tür örneklere sadece yetişkin edebiyatında değil, çocuk edebiyatında da rastlanır. Pek çok çocuk kitabında androjen isimlere, erkek çocuğunun kız çocuğu gibi ya da kız çocuğunun erkek çocuğu gibi giyinmesi görünen değişikliklerdendir. Erkek ve Kadın kavramları bir insanın doğrudan biyolojik cinsiyetine işaret ederler ancak eril ve dişil gibi sıfatlar aslında biyolojik cinsiyetine bağımlı olmayan bazı davranış ve karakter özelliklerinin o insanla bağdaştırılması, bazen de dayatılmasıdır.

Çocuk ve gençlik edebiyatının okunarak alımlanması süreci, aynı zamanda erken çocukluk döneminden itibaren gelecekte birer yetişkin olacak olan çocukların cinsiyet kavramına dair kafalarında bazı düşüncelerin oluşmaya başladığı dönemdir. Geçmişten günümüze doğru bakıldığında özellikle çocuk edebiyatının bir alt bileşeni olan genç kız edebiyatında bir değişimin, özgürleşmenin gerçekleştiği görünmektedir. Sommeregger (2013) genç kızları evliliğe, eş ve anne olmaya hazırlayan geleneksel edebiyatın, özellikle 1968'lerde yaşanan anti otoriter hareketler ve İkinci Dalga kadın hareketleri sonrasında bağımsızlaşarak geleneksel rollerinin dışına çıkmaya başlayan dişil figürlerin hikayelerini de anlatmaya başladığını belirtir. Bu noktada Alman yayınevlerinin duruşlarına da değinen Sommeregger, her ne kadar geleneksel metin şablonuna dayalı kitaplar yazılmaya devam edilse de 1970'lerin sonlarında yayınevlerinin de toplumsal yapıya eleştirel yaklaşarak okura yeni cinsiyet rollerini seçenek olarak sunduklarını vurgular.

Avusturya Gençlik Edebiyatı enstitüsü müdürü Haller de (2004) geçen zaman içerisinde çocuk ve gençlik edebiyatındaki rol değişikliklerine dikkatleri çekmektedir. Bu edebi türün hiç bir zaman basit ve değersiz bir tür olmadığını vurgulayan Haller, her bir kitabın birer pedagojik-didaktik araç olarak kendi olay örgüsü ile toplumsal ve siyasi yapının, toplumsal cinsiyet rollerinin yansımalarını içerdiklerini, tartışma ve sorgulama ortamı yarattıklarını ifade eder. Özellikle resimli kitapların büyük bir kısmında genç kız figürlerinin karakter özellikleri arasında bağımsız, inatçı, şakacı, açık göz gibi sıfatlar yer almaya başlamıştır. Ancak kurmaca erkek çocuk figüründe çok değişen bir şey olmadığını ifade eden Sommeregger (2013) duygusal, hassas bir eril imge yerine tercih edilenin yine klasik karakter ve cinsiyet özelliklerine sahip bir imge olduğuna dikkat çeker. Bununla birlikte en çok eril cinsiyete atfedilen futbol gibi spor türlerinin kullanılarak bu geleneksel "güçlü erkek" olma hedefinin pekiştirildiğini belirtir. 1968 sonrası yaşanan toplumsal değişim ebeveynleri de etkilemiştir. Anne babaların bakış açıları daha liberal ve çok boyutlu olmaya başlamıştır ancak alışla gelen cinsiyet rollerini barındıran geleneksel aile yapısı metinlerde baskın olmaya devam etmiştir. Edebiyat bilimci Schilcher (2002) yaptığı bir çalışmada bu konuyla ilgili sonuçlarını şöyle yorumlamaktadır: Gençlik kitaplarında baba-oğul ile baba-kız arasındaki ilişkilerde büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Baba-oğul ilişkilerinde baba figürü daha geleneksel ve katı bir tutum izler ve erkek çocuğunun modern bir imgeye dönüşümünü engellerler. Fakat kız çocuklarının babaları daha moderndirler ve kızlarının bağımsızlaşma sürecinde onlara destek olurlar.

2. Birinci Dünya Savaşı Öncesi Dönemde Biene Maja

Die Biene Maja und ihre Abenteuer tüm dünyada tanınan en ünlü hayvan hikayesi olarak çocuk edebiyatındaki yerini 1912'deki ilk basımı ile almıştır. 1976 yılında ilk defa çizgi film olarak okuruyla buluşmasına kadar da büyük ilgi görekerek basımına devam edilen bu metin, yazarı Waldemar Bonsels tarafından en yakın arkadaşının yazmaya başladığı karınca öyküsüne rakip olması amacı ile kaleme alınmıştır (Wrobel, 2006). Her iki arkadaşın en sevdikleri hobi olan doğa ve özellikle karınca ile arı gözlemciliği onların bu alanda kitap yazma arzusunu kamçılarken, Bonsels arkadaşı Isemann'ın yazdığı karınca romanını kesinlikle beğenmediğinden, iyi bir hayvan romanının nasıl olması gerektiğini gösterme konusunda kararlılıkla yola çıkmıştır. Farklı sayısız dile çevrilen ve 1919 yılına kadar 210 kez basılan bu metin sadece çocuklar tarafından değil, yetişkinler, hatta Kaiser 2. Wilhelm'in sarayında da büyük ilgi görmüştür.

Maja arı kovanında gözlerini açar açmaz onu eğiterek yetiştirecek olan Cassandra'ya inatla karşı çıkmaya başlar. Cassandra'nın amacı baskı ve otoritesini kullanarak onu korunaklı kovanın dışında var olan dünyanın tehlikelerine karşı uyarıp korumaktır. Fakat Maja buna rağmen karardır, halkını ve kovanını terk ederek dış dünyayı kendisi deneyimleyecektir. Wrobel (2006) bu giriş bağlamında kitabın Maja'yı doğrudan erken olgunlaşmış, inatçı, dik kafalı, kendi başının çaresine bakabilen bir karakter olarak kurguladığını belirtir. Maja, kendisine tahsis edilen yerde (arı kovanı) kendisinden yapması beklenen görevleri (sosyal bir eylem olarak bal toplamak) kabul etmez ve inatla karşı çıkar. Merakının ardı sıra bir gün kovanı terk eder ve keşif yolculuğuna başlar. Büyüklerinin sözünü ve kötüye karşı uyarılarını dinlemeyerek çıktığı bu yolculukta pek çok farklı hayvanla tanışan, etrafta yeni yerler keşfeden Maja, günün birinde kötülüğü temsil eden en büyük düşmanları eşekarlarına esir düşer. Onların arasında tutsak kaldığında, ertesini gün arı kovanlarına saldırarak ana kraliçeyi öldürmeyi planladıklarını öğrenir ve bir şekilde ellerinden kurtularak halkı için kendi özgürlüğünden vazgeçmeyi göze alarak kovanına döner. Elde ettiği bilgileri halkı ile paylaşır ve ezeli düşmanın yenilgiye uğratılmasını sağlar. Hikayede yer alan arılar ve eşekarları aslında savaş öncesi dönemde Alman İmparatorluğu ile onun düşmanı olan ülkeleri temsil ederek çocuk hikayesi gibi görünen bu metne politik ve ideolojik bir içerik kazandırmaktadır. Kaminski de (1998) savaş öncesi dönemde yazılan ve basılan pek çok çocuk ve gençlik edebiyatı metinlerinin okurlarını Birinci Dünya Savaşı'na hazırlayarak harekete geçirmek amacına hizmet ettiklerini ifade eder. Tıpkı Biene Maja örneğinde olduğu gibi. Kuralların yıkılması ile kuralları daha da görünür kılan yoluna gidildiğini ifade eden Marieluise Christadler 1978 yılında *Literarische Mobilmachung* adlı çalışmasında edebiyat örneklerinin çocuk ve gençleri bu amaç doğrultusunda harekete geçirmek için ne tür stratejileri izlediklerini araştırırken söz konusu inceleme nesnelere birisi de *Die Biene Maja und Ihre Abenteuer* olmuştur:

"Diese Tiergeschichte ist zuerst und zuvörderst eine abenteuerliche Geschichte. Maja ist neugierig, und ungeduldig will sie aus dem engen Bienenstock heraus. Sie gilt als "Ausnahmenatur". Aber sie wird belehrt von Cassandra, einer älteren Biene: "Du mußt warten lernen" und "Alles Mühe ist Arbeit" sowie daß die anderen ein "Räubergeschlecht" seien. Bonsels unterstellt die Analogie von Mensch- und Tierwelt. Es gibt dort wie hier das Eigentumsprinzip, Unternehmungslust, und den Kampf ums Überleben, den "starken Schutz der Gemeinschaft". Maja gerät bei den Hornissen in Gefangenschaft. Dort bemerkt sie, daß ihr eigener Stock überfallen werden soll. Sie kann sich befreien und ihr Volk vor dem drohenden Überfall warnen. Ihr Volk tritt mit "beseligtem Opferwillen" den Hornissen entgegen. Ausführlich schildert Bonsels diesen Bienen-Krieg. Er erzählt von "kühnem Soldatentod" und der "wildem Seligkeit einer hohen Todesbereitschaft". Am Ende seiner Geschichte steht das deutsch-protestantische Ideal "Pflicht und Arbeit" (Christadler, 1978. Akt. Kaminski, 1998).

Doderer'in ifadesine göre (1992) *Die Biene Maja und Ihre Abenteuer* politik bir metindir ve metinde dişil bir figür olan bir küçük arının ağzından milliyetçi duygu ve düşünceler dile getirilir. Maja dişil bir arı olduğu halde söz dinlemez ve kovana terk edip uzaklara uçar. Bu hareketi ile şimdiye kadar hep sözünü dinlediği eril otoriteye karşı çıkar fakat bunun için cezalandırılmaz. Çünkü Maja gerçek hayatta bu kitabı okuyan çocuk ve gençleri de yaklaştırmakta olan savaşa hazırladığından aslında olumsuz bir eylem yapmamış olur. Arıların kovana Kaiserreich'i, yani eril otoriteyi temsil eder. Maja'nın romanda tekrar tekrar söylediği "Lied an meinem Sohn" şarkısının sözleri de eril bir dil ile yazılmıştır ve aslında doğrudan erkek çocuğa seslenir. Gerçekte Maja dişil cinsiyetine rağmen o dönem özgürmüş gibi görünürken, kendine atfedilen öncü keşif gücü görevi ile farkında olmadan erkek çocuklarına yavaş yavaş savaş duygularını telkin eder ve nihayetinde yine eril otoriteye hizmet ettirilen bir dişil imge olarak kurgulanır. Maja eril otoriteye karşı çıksa da bunu halkı için yapar ve sonunda devlet tarafından ödüllendirilir. Ama temelde asıl kahraman o değildir, o yalnızca pasif bir araçtır. Pasif bir dişil arı. Bu görüşü Wrobel de (2006) destekler. Maja'nın dişil bir figür olarak kuralları yıkması sonradan hayati önem kazanacağından dolayı cezalandırılmaz, hatta tam tersi kraliçe tarafından ödüllendirir. Böylece Maja görünürde kendi bağımsızlığını halkı için feda etmiştir.

3. Geleneksel Çocuk Edebiyatının Temel Figürü Heidi

Geleneksel çocuk edebiyatı bağlamında ana figürü bir kız çocuğu olan *Heidi* romanının Heidi'si Dahrendorf (1984) tarafından korunmaya muhtaç, pasif şekilde kendini yönetti, hayata karşı çekimser ancak başına geleceklere meraklı bir tutum sergileyen bir figür olarak tanımlanır. Dahrendorf aynı zamanda yazarların özellikle kız çocuğu ya da genç kız figürünü, kendini başkaları için feda etmeye hazır olduklarında övdüklerini belirtir. Bunu onların başkalarını mutlu etmek için seçilmiş oldukları savına bağlar. Heidi'nin kendi mutluluğu başkalarının mutlu olmasına bağlıdır. Yani mutluluk kendi kimliğinden vazgeçme sonrasında gerçekleşecektir. Kurgusal metinde kendini bu şekilde gerçekleştiren dişil figür duygusallık, erdem sahibi olma, gurur, tevazu, kanaatkârlık, sadelik ve vatanseverlik gibi ataerkil toplum tarafından arzu edilen bazı temel sıfatlarla da desteklenir. Bu değerler ve davranış biçimleri de okuru mutluluk ve başarıya götüren değerler olarak sunulur ve bunlara uymamanın, uzaklaşmanın da felaket getireceğine işaret edilir.

Heidi kitabı tüm bu karakteristik özellikleri ile dini motiflerin ağır bastığı bir kitap olsa da Alman geleneksel genç kız edebiyatına da bir örnektir. Alman genç kız edebiyatı çocuk ve gençlik edebiyatı kapsamında ayrı bir tür olarak ve okur kitlesini kız çocuklarını hedef alacak biçimde 16. ve 17. yüzyıllarda doğmaya başlamıştır. Aydınlanma döneminde yaşanan Filantropi dönemi de bunu hızlandıran bir faktör olarak edebiyatta okur olarak kız çocuklarının da varlığının keşfedilmesini sağlamıştır. Kaminski (1998) Filantropi akımı destekçilerinden Joachim Heinrich Campe'nin kaleme aldığı ve doğrudan kız çocuklarına seslenen *Theophron (1783)* ve *Väterlichen Rath für meine Tochter (1789)* adlı kitapların genç kız edebiyatının temellerini oluşturduğunu vurgulamaktadır. Geleneksel genç kız edebiyatının izlerini yansıtan bu eserler terbiye ve eğitim araçları olarak Aydınlanma döneminde yine burjuva kız çocuklarına hitap ederek dişil cinsiyete dair arzu edilen genel görüşleri dile getirmiş ve onların yetiştirilmesinin özel bir durum olduğu düşüncesini savunmuştur. Dişil bireylerin ev hanımı, eş, anne rollerini pekiştiren bu metinler aslında onlardan kendilerini bir şekilde gizleyerek yok saymalarını da talep ettiğinden dolayı, özel hayata, ev içindeki yaşantıya mahkum edilerek eril dünyadan ayrılanmalarının temellerini de atmıştı (Kaminski, 1998). Toplumsal değişim ve gelişmelerin etkisi sonucu kız çocuklarına yönelik edebi metinler bu kez hedeflenen cinsiyet rol dağılımının gerçekleşmesini sağlamak üzere rehber görevi üstlenerek bir araç olarak hizmet etmeye başlamışlardır. Aydınlanma dönemi çocuk ve gençlik edebiyatı metinlerinde hem kız hem de erkek çocuk figürleri yer alsın da artık cinsiyete özgü farklılıklara işaret eden ayrımlar vurgulanmaya başlanmıştı. Kız çocukları dişil cinse atfedilen ve belki de dayatılan ev işleri, dikiş, örgü gibi ev içi faaliyetlerle donatılıp masum, özverili, fedakar, terbiyeli, mütevazı gibi sıfatlar üstlenirken, erkek figürleri cesaret, kahramanlık, liderlik, kurtarıcı prens rolleri ile onları arka planda bırakmaya başlamış, bu durum da yazarların kullandığı üslup bağlamında okuyucu kitlesi olan kız

çocukları tarafından sanki doğal ve olağan dışı özelliklermişçesine sorgulanmadan içselleştirilmiştir. Bu geleneksel metin şablonu da etkisini oldukça uzun yıllar devam ettirmiştir.

Johanna Spyri de bu bağlamda kitabında bilinçli olarak yer verdiği dini ve ahlaki motifleri hayat dolu varlıklara dönüştürerek onlara şiirsel üslubu ile metinde farklı karakterler olarak hayat verir, dönem şartlarına uygun erdemli ve örnek figürler kurgular. Spyri'nin din ile olan ilişkisine dönüp bakıldığında arka planda dini temellerin varlığı göze çarpmaktadır. 44 yaşında yazmaya başlayan Spyri'nin bu yazdıklarını yayımlayabilmesi için dönem şartları gereği bir eril destekçiye ihtiyacı vardı. Bu kişi de kız arkadaşının babası olan Bremen'li bir papazdı (Hurrellmann, 1995). Kilisede kadınlar yönelik pek çok faaliyetleri olan bu papaz Spyri'nin annesinin de dinle ilgili şiirler yazdığını bildiğinden Spyri'nin yazma yeteneğini keşfettiğinde dini edebi metinler kaleme almasını rica eder ve basımını sağlar. O andan itibaren de Spyri dini yazar olarak ünlenerek hem çocuklara hem de yetişkinlere yazdığı kitaplarında bu tavrı sürdürmüştür. Spyri'nin edebi üslubunu ve başarısının karakteristik özelliklerini Richter (1988) şöyle özetlemiştir:

“Die Dorfgeschichte und das alpenländische Ambiente waren literarisch in Mode; rührende Kinderschicksale gehörten zu den Lieblingsthemen der zeitgenössischen Masseliteratur; der fromme Ton der Erzählungen klang gut in christlichen Ohren”.

Heidi metninde dini motiflerin yansıma şeklini araştıran Doderer ve Doderer de (1975) Heidi'nin küçük bir çocuk olmasına rağmen hitabeti güçlü, dini konularda yaşından beklenmeyecek kadar çok bilgi sahibi olan, kötülükten uzak ve bu özellikleri ile de büyükbabasını kiliseye ve tanrının yoluna döndüren bir çocuk olduğunu ortaya koymaktadır. Büyükbaba metinde aynı zamanda Hıristiyan ve inançlı toplumdan ayrı ve tek kalmanın ne denli tehlikeli ve olumsuz bir şey olduğunun en büyük örneği olarak okura sunulmakta ve sonunda küçük Heidi tarafından arzu edilen yola geri döndürülmektedir. Heidi ilahi güçlere sahip gibidir. Bu güçlere kulak vererek yolunu onlara göre çiziyor olması yazarın kullandığı dil ve metaforlardan da bellidir. Kimi zaman çamların hışırdaması ya da gökyüzündeki güneş ışınları gibi doğal etkenler ona heyecan ve güç vermektedir. Tanrının yarattığı doğa ve onu yansıtan her şey roman boyunca idealleştirilerek, dini ve ahlaki sembollerle donatılıp git gide değeri artırılan bir imge haline alır. Frankfurt ile kıyaslandığında ise Heidi için en korunaklı, tehlike ve kederden uzak olan yer bu doğa ortamı vedağ köyü olmaya başlar. Hurrellmann'a göre (1995) dağ köyü güvenlik, samimiyet, mutluluk ve doğallığı temsil ederek kendi içinde bir uyum yaratırken, dini motifler bağlamında adeta cennetimsi bir ortamı sunar, onun karşısında yer alan Frankfurt ise kayboluşu, yabancılaşmayı, katılığı ve günahı temsil eder. Heidi'nin köyünden çıkıp gitmesi ve geri dönmesi de adeta kaybetme-kazanma döngüsünü gerçekleştirerek yine dini açıdan manevi dengenin önce kaybedilmesi sonra tekrar kazanılması, tanrıdan uzaklaşıp sonra ona geri dönüşüdür.

Onun alışkın olduğu doğal ortamdan büyük bir kente gitmemesi, gitse de köyüne ve doğa ile iç içe geçen yaşamına geri dönmesi ve doğanın sundukları ile yetinmesi, mutlu olması toplumsal cinsiyet araştırmaları açısından bakıldığında dışı cinsiyetin yaklaşık olarak 18. yüzyılın ortalarından itibaren doğaya yakınlaştırılması ile yeni bir algının oluşturulduğu gerçeği ile de örtüşmektedir. Schöbler (2008) 18. yüzyılın ortalarından itibaren farklı bir dışı imgenin oluşturulduğunu belirtir. Bilimsel disiplinlerin artık birbirinden ayrı yönlere doğru gelişim göstermeye başladığı o dönemde kadın doğaya, doğa bilimlerine daha yakın bir konuma alınarak, onun doğanın bir parçası olarak görülmesi, pasif ve duyarlı olma gibi özelliklerin kadına atfedilmesi de kadın-erkek ayırımına dair düşüncenin oluşmasını desteklemiştir. Hof da (1995) kadın ve doğa arasında kurulan bu ilişkinin elbette gerçekte var olan bir bağ olmadığını, bunun metaforik atıflarla gerçekleştirildiğini ifade ederek Schöbler gibi 18. yüzyıl sonlarına doğru kurgulanarak yaratılmış bir kadın kavramına dikkat çeker. Gelişen bu görüşe göre doğa kültür ile karşı karşıya getirildiğinde, doğa ile ilişkilendirilen her şey daha düşük değerde görüldüğünden dışı cinsiyete ait özelliklerin de çoğunlukla örtük bir

biçimde, farkına varılmadan, vardırılmadan değeri düşürülmektedir. Bu durumda Heidi de eril toplum düzeninde arzu edilen yerine geri döner: Doğadaki köyü. Çünkü kent yaşamı, eğitim, gelişme, özgürlük gibi bazı ayrıcalıklar kazandıracığından ötürü, kent-köy karşıtlığında çok da olumlu özellikler atfedilmiyor, hatta ona karşın köy yüceltilerek dışıl bir figürün eril otoritenin egemenliğindeki mekanlara girişi engelleniyor. 1880 yılında yayınlanmış olan *Heidi*'nin olay örüntüsünü temelde hareketlendiren ve okura günümüzde bile hala etkileyici gelen motiflerden bir diğeri de tam da bu güvenilir olandan, yani dağ köyünden ayrılma korkusudur. Wilkending (1988) bu motiflerin klasik macera romanlarında da yer alan motifler olduklarını ancak orada olduğu gibi bu ayrılış ve geri dönüşlerin roman figürü olan küçük kız çocuğuna bir sonraki aşama olan olgunlaşma ve gelişme sürecini yaşatmaktan çok yalnızca özlem ve üzüntü yaşattıklarını ifade eder. Onun bu vatan özlemi ise metindemodern şehir toplumunun eleştirilmesinde görev yapar. Heidi doğa ve doğal olan ile bağdaştırılarak kent yaşamının "hastalıklı" düzenini temsilen tekerlekli sandalyeye mahkum olan Clara'ya şifa verendir.

Heidi kitap olarak belki görünürde, doğrudan katı geleneksel genç kız edebiyatını temsil etmez, daha çok ana figürü bir kız çocuğu olan bir çocuk edebiyatı ürünüdür. Ancak ana figürün dışıl bir figür olması pek tesadüfi değildir Wilkending'e göre (1988). Roman boyunca hissedilen medeniyetleşme eleştirisinin nedenini anlayabilmek için 19. yüzyılın sonuna doğru gerçekleşen sanayileşme ve bunun sonucunda da kırsal yaşantı ile şehir hayatının, zenginlik ile fakirliğin, cehalet ve eğitimin karşı karşıya getiriliyor olmasını unutmamak gerekir. Bu ikili karşıtlık durumunda ise Heidi dışıl bir figür olarak toplumsal cinsiyetinin kurgulanması sürecinde doğaya yaklaşıtırlıp, doğal karakter özellikleri ile donatılmaktadır. Geleneksel genç kız edebiyatında olduğu gibi *Heidi* romanının doğrudan burjuva genç kızını eğiterek, sınıfına ve statüsüne uygun şekillendirmek gibi bir hedefi taşımasa da geleneksel metin şablonunun izlerine rastlanmaktadır.

4. Çocuk ve Gençlik Edebiyatının "Yeni" Çocuk İmgesi Pippi Langstrumpf

20. yüzyılın ortalarına doğru gelindiğinde dini motifler taşıyan ya da klasik metinlerin sürekli tekrar basımları Kaminski'ye göre çocuk edebiyatını 'Trivialliteratur' yani yığın edebiyatına dönüştürmeye başlamıştır. Gerth (1968, Akt. Mayr-Kleffel, 1984) Trivialliteratur'u, üzerine büyük riskler almadan, düz ve durağan bir olay örgüsü ile geniş okur kitlelerine kolayca ulaşabilen bir edebiyat olarak tanımlanır. Tıpkı o döneme kadar çocuk ve genç kız edebiyatı metinlerinin var olan geleneksel şablon üzerinden metinler ürettiği gibi. Gerth aynı zamanda yığın edebiyatının geçmişi yansıtan bir dünya imgesi kurduğunu, okurun hayal ve arzularını roman figürlerinin yaşamları ile uyum sağlayacak şekilde yönlendirerek sosyal gerçekliği basitleştirerek klişeler halinde sunduğunu vurgular. Bu edebi tür bazı çatışma ve çelişkileri de uyum içerisinde bertaraf ederek okuruna eleştiriden yoksun bir naifliği benimsetir. Yığın edebiyatı metinlerinin tam karşısında yer alırcasına 1949 yılında İsveçli yazar Astrid Lindgren'in *Pippi Langstrumpf* adlı çocuk kitabı Almanca olarak yayınlanmıştır (Kaminski, 1998). Çocuk ve gençlik edebiyatına farklı bir soluk getiren bu kitapta yer alan kız çocuğu Pippi artık geleneksel çocuk kitaplarında var olan kız çocuğu figürüne benzememektedir.

Doderer'e göre (1995) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde çocukluğunu yaşamış olan yetişkinlerin çoğunluğu geri dönüp baktıklarında İsveç'ten çıkıp gelen ve yıllarca etkisini devam ettirecek olan Pippi Langstrumpf'u hatırlarlar. Savaşın hemen sonrasında doğan bu kız figürü hiç bir geleneksel klişeye sığdırılmayacak kadar farklı bir figürdür. Artık fantastik edebiyatın bir ürünü olarak, Pippi gibi toplumsal düzende normal kabul edilenlere ve yetişkinlerin kurallarına karşı çıkarak direnen "yeni" çocuk imgeleri doğmaya başlamıştır. Akıllı ve uslu çocuk imgesi yerini sıra dışı yeteneklerle donatılmış, garip ve farklı çocuklara bırakmıştır. Bu kurgusal fantastik imgelerin okura çağrıda buldukları, onlara aktarmaya çalıştıkları ana mesaj, özellikle savaş sonrası döneme denk gelmelerinden dolayı daha iyi, daha özgür ve daha barışçıl bir geleceğe dairdir. Fantastik edebiyatın tanımlanmasına dair görüşlerini Neydim (2005) şöyle dile getirmiştir:

"Fantastik çocuk edebiyatında gerçek ve fantastik dünya yan yana bulunan iki düzlemdir. Olaylar her iki düzlemde de yaşanır ve bir noktada birbirleriyle temas ederler. Öykülerin gerçek dünya düzleminden çıkan figürler, ağırlıklı olarak fantastik dünyanın özelliklerinin bilincinde olan çocuklardır. Fantastik edebiyatta yer ve zaman bellidir. Olayların geçtiği yer ayrıntılı olarak tanımlanır. Fantastik edebiyat metinleri çocukla daha kolay iletişim kurarlar. Gerçek düzlemde onları rahatsız eden ve yüz yüze gelmekten kaçındıkları sorunlarla gerçeküstü düzlemde daha kolay karşılaşabilirler ve hesaplaşabilirler. Yazar da yaşamın gerçekleriyle çocuğu gerçek üstü bir düzlemde karşılaştırır ve iletişim kurmasını sağlar. Bu süreç aynı zamanda eğlendiricidir ve macera yüklüdür".

Fantastik edebiyatı Doderer (1975) ise kendi içerisinde üç farklı biçimde sınıflandırır. İlk biçimi ile olay örgüsünde gerçek ve fantastik dünyalar yan yana yer alırlar ve sadece metnin belirli geçiş noktalarında figür ve nesnelere gerçek ve fantastik dünya arasında gidip gelirler. Doderer örnek olarak *Alice im Wunderland* kitabını verir. Tavşan deliği kurmaca figürün gerçek dünyadan fantastik dünyaya geçiş yaptığı noktadır. İkinci biçimde fantastik öykü tamamı ile gerçek dünyada geçer ve metinde bazı fantastik öğelere rastlanır. *Pinocchio* ve *Die kleine Hexe* metinlerinde olduğu gibi. Üçüncü şekilde ise anlatı baştan sona kadar fantastik dünyada geçer, *Der kleine Hobbit* örneği gibi. Bu durumda *Pippi Langstrumpf* ilk sınıflamada yer almaktadır. Bir yandan gerçek dünya normları ve toplumsal düzeni ile var olurken diğer yandan Pippi'nin mülkü sayılan bahçesi fantastik dünyaya geçişi sağlayan noktadır. Sahip olduğu villa Kunterbunt onun tek mülküdür ve etrafı çitlerle çevrilmiştir. Şehir yerleşim alanında bulunan bu villanın içindeki yabancı bahçe de el değmemiş doğayı çağrıştırmaktadır.

Pippi de bir yandan gerçek bir dünyada yaşamaktadır. Yakın arkadaşları Thomas ve Annika ile vakit geçirirken gerçek dünyada onu rahatsız edecek olan otorite ve normlardan farklı oluşu ile sınırlanarak, onlara karşı çıkararak yüzleşebilmektedir. Bir yandan da olağandışı doğa üstü güçleri ile bir fantastik kahramandır. İnsan üstü güçleri ve babasının ona bıraktığı bir sandık altın sayesinde çok güçlüdür ve hiç bir yetişkine bağımlı değildir. Fiziksel gücü ile atını tek eli ile havaya kaldırabilir. Ağaçların üzerinde yaptığı denge hareketleri ile korkusuz ve cesurdur. Her yere tırmanabilir, hayvanlarla (örneğin aslan) korkusuzca oynayabilir, evinde maymun ve at besleyebilir. Günün birinde belli olmayan bir yerden çıkagelir ve diğerlerinin hayatına girer. Nereden ve nasıl geldiğini kimse bilmez. Anlattığına göre babası denizde kaybolup gitmiş ve gizemli bir adanın kralı olmuş, ölmüş olan annesi ise bir melektir. Başından geçen maceraları anlatırken kimi zaman mekanı Kenya kimi zaman da Mısır olmaktadır. Fakat bunlar yalan ve uydurma hikayelerden çok onun hayal gücünün ürünleri olarak fantastik düzlemin yansımaları olarak okura sunulur. Fiziksel özellikleri ve dış görünüşü ile de alışıla gelen kız çocuğu imgesinden oldukça farklıdır: Kıpkırmızı saçları ile bir kontrast oluşturan bembeyaz dişlere, yüzünde sayısız çile ve göze çarpan sıra dışı kıyafetlere sahiptir. Kendisinin diktiği ve bir palyaçoğu andıran kıyafetleri, birbirinden farklı uzun çorapları ve ayaklarının iki kat büyüklüğünde ayakkabıları ile ona tuhaf bir izlenim verir. Geleneksel kız çocuğu metin şablonunun tam tersine göre hareket eder: Amaç onun bir "Dame" olarak yetişmesi değildir zaten. Görgü kurallarına da uyma gibi bir zorunluluğu yoktur ve ataerkil toplumun gündelik ortamlarına girdiği her yerde "görgüsüz" ve "saygısız" tarzı ile temizlik, düzen, kibarlık, okula gitme zorunluluğu, bir çocuk olarak geri planda durmak gibi geleneksel toplumsal normlarla çatışır. Arzu ettiği role bürünme, giyinme özgürlüğüne sahip olduğundan geleneksel olanla alay edercesine bilinçli bir şekilde kimi zaman Annika'nın annesine kahve içmeye giderken bir "Dame", bazen sirkteki canbaz ya da zenci kralının kızı rollerini oynar. Hatta kimi zaman da eril figürlere bürünerek ya bir deniz korsanı ya da kibar bey oluverir. Yaptığı bu rol değişim oyunları ile daha önce Kümmerring-Beimauer'ın vurguladığı (1996) edebi metinlerde eril-dişil cinsiyet rolleri arasında gerçekleşebilen geçişkenlikleri metne yansıtır. Pippi, toplumsal yapının belirlediği cinsiyet rolleri ve onlara bağlı

kurguladığı stereotiplerle fiziksel-bedensel düzlemde olduğu kadar dilsel düzlemde de oynayarak eril-dişil cins arası git-gel yaratmaktadır. Ancak Nix'in (2004) ifade ettiği üzere bu kelime oyunları orijinal dilin dışına çıktığında kısmen çeviri yitimine uğramaktadırlar: *"Die sprachliche Ebene geht in der deutschen Übersetzung teilweise verloren. Im schwedischen Original spielt Pippi souverän mit männlichen und weiblichen Sprachkonventionen"*.

Pippi dokuz yaşında bir kız çocuğudur ve dişil bir figürü temsil eder. Ancak kitapta kendisine atfedilen sıfatlar "tuhaf" ve "farklı"dır. Bu da geleneksel kız çocuğu imgesinin çözülmeye uğradığı noktadır. Bu kırılma noktası onun metinde diğer kız figür Annika ile karşılaştırılması ile vurgulanmaktadır çünkü Annika tamamen geleneksel genç kız imgesi ile örtüşmektedir. Tipik dişil özellikler arasında yer alan pasiflik, korkaklık, düzen merakı, şefkat ve itaatkarlık onun en belirgin özelliklerindedir. Oysa Pippi kız çocuklarına dayatılan klişelerle baskılanmaya izin vermez. Kendine güveni sonsuz olan Pippi kırmızı saçları ile de gurur duymaktadır. Pippi kırmızı saçları ile dünyanın en güçlü babasından bile güçlü bir kız çocuğudur ve kız çocuklarının kolay özdeşim kurabildiği bir figürdür. Geleneksel metinlerde olumsuz özellikler yüklenen, çirkinlik göstergesi olan kırmızı saçlar onun en belirgin özelliğidir ve bu özellik Jentgens'e göre (1999) dişi kahinler ve cadılarla özdeşleştirilen geleneksel bir özelliktir. Edebiyat tarihine bakıldığında en eski dişi figürlerinden olan cadılar davranış ve yaşantıları ile var olan sıradan dişil figürün rollerinden ayrılırlar. Geç Antik dönemde sıradışılığın, şeytaniliğin, dişil erotizmin simgesi olan ve tabu sayılan kırmızı saçlar Jentgens'in ifadesi ile günümüz çocuk ve genç kız edebiyatında artık güçlü kız çocukların en belirgin işaretidir. Bu durum da Pippi'yi kendine güvenen, bağımsız, güçlü bir figüre dönüştürerek metinde ataerkil toplumun temsili figürleri olan çete liderleri, haydutlar ya da polisler karşı kendini savunma gücünü sağlamaktadırlar. Thomas ve Annika için de önemli bir işlevi vardır Pippi'nin. Onlar hem eğitim hem de aile gibi iki etkenin normları ile şekillenen çocuk dünyalarında Pippi gelene kadar kendilerine öğretilenden farklı başka bir davranışlar bütününe bilincinde olmayan çocuklardır. Ama Pippi gelişi ile onların, yetişkinler dünyasının kurallar, yasaklar ve yaptırımlarla biçimlendirdiği "çocukluk" kavramından çok daha başka bir çocukluğu görmelerini sağlamıştır.

Kitapta Thomas eril bir figür olarak yer alır ve ondan geleneksel cinsiyet rolleri bağlamında "koruyucu" erkek çocuğu olması beklenir, ancak Thomas'ın cinsiyet rolleri de değişime uğramıştır. Thomas hiç bir problem durumunda müdahale etmez ve çözümü her defasında Pippi'ye bırakır. Pippi de sonunda sorunları dişil cinsle pek bağdaştırılmayan davranış ve yöntemlerle çözer ve eril figürlerin etkisinde kalmadan, onlara bağımlı olmadan başının çaresine bakabileceğini her defasında okuruna ispat eder. Bu kez de tipik eril cinse özgü eylemleri üstlenerek bir kez daha cinsiyet rolleri arasındaki geçişkenliği sağlar.

5. Sonuç

Geleneksel çocuk ve gençlik edebiyatından moderne doğru olan gelişim sürecinde oldukça büyük bir değişim yaşandığı yukarıda ele alınmış olan üç farklı metin üzerinden de görülmektedir. Heidi figürü dini öğeleri temel alarak iyimserliği, yardımseverliği, sevimliliği ile bir nevi dini misyonerlik görevini üstlense de okuru rahatsız etmeden kendisine kurgusal metinde yüklenen işlevi yerine getirmektedir. Küçük bir kız çocuğu olduğu halde yetişkinlerin hayatlarını yönlendirmedi başarılı ve tutarlıdır.

Biene Maja ise savaş öncesi dönemde doğduğundan, toplumsal şartlar gereği okurlarına örtük mesajlar ileterek onların bilinçaltına savaş, ulus, düşmanlık gibi kavramları yerleştiren görünürde özgür bir dişil figürü kullanmakta ama eril figürlere savaş çağrısında bulunmaktadır.

Asıl kırılma noktasını ise Pippi Langstrumpf yaşatmıştır. Onunla birlikte 200 yıldır dokunulamayan yetişkin otoritesinin artık kabul edilmesi zorunlu bir güç olmadığı görülmüştü. Astrid Lindgren'in bu kitabı çocuk edebiyatı bağlamında figürü bir kız çocuğu olan romanlarda pek çok ölçütü değiştirdiği gibi yenilerini de beraberinde getirdi ve Pippi'nin çizdiği kız çocuğu figürü etkilerini uzun süre devam ettirdi. Ahlaki açıdan eğitici bir görevi olan geleneksel genç kız edebiyatı metinlerindeki bu özellik Pippi karakterinde varlık gösteremedi. Ebeveynleri olmadan yaşayan bu

kız çocuğunu eğitecek normların ya da otoritelerin olmayışına rağmen hayatını tek başına sürdürmesi, mutlu geçirilen bir çocukluğun ve genç kızlığın mükemmel bir aile imgesinden önde geldiğini de vurgulamış oldu. Pippi imgesi şimdiye dek yaşatılan güçsüz, muhtaç ve bağımlı genç kız imgesinin tam karşısında yer alarak çocuk ve genç kız edebiyatında farklı bir dönemin de kapılarını aralamış oldu. Grenz (2008) ortaya çıkan bu yeni kız çocuğu imgesinin geleneksel dişil figürlere göre farklı özelliklere sahip olduğunu belirtir. Merak dolu, dış dünyaya açık ve iletişim kurabilen, kendine güvenen, eleştirel yaklaşımları olan bu daha bağımsız figürler, geleneksel temsilcilerine kıyasla her duruma uyum sağlamak yerine sorular soran ve bir arayış içerisinde olan bir çocukluk-geçen kızlık dönemini canlandırmaktadırlar. Neydim'e (2014) göre de Pippi Langstrumpf metni çocuğu bağımsızlaştıran bir yapıdadır ve tek başına ayakta duran Pippi aslında dişil cinsiyetin özgürlüğünü de ifade etmektedir. Bu figür ile Alman çocuk edebiyatı tarihinde yeni ve bugüne kadar süregelen bir dönemin başladığı fikrinin kabul edilebilir olduğunu belirten Doderer de (1995) sürecin kendi içerisinde geçirdiği değişim ve gelişim sayesinde günümüze doğru yaklaştıkça bu kez figürlerine daha farklı ve olumlu özellikler kazandırmıştır: İlk başlarda inatçı, naif ve masum tavırlar sergileyen bu yeni çocuklar, sonrasında çocuk hakları, sosyal haklar gibi yeni kazanımları talep eder duruma gelmişlerdir. Böylece fantastik çocuk edebiyatı daha gerçekçi ve eleştirel olma yönünde gelişmeye devam etmiştir. Pippi figürü 60 ve 70'li yıllarda tartışmalar yaratmış ve otorite karşıtı, feminist düşünce temsilcilerince takdir edilerek övülmüştür. Ancak ataerkil toplumsal normların devamını arzu eden güç dengelerince de büyük eleştirilere maruz kalmıştır ancak yarattığı radikal değişim tüm dünyada hissedilmiştir (Nölling-Schweers, 1997).

KAYNAKÇA

- Doderer, K. (1975). *Lexikon der Kinder und Jugendliteratur*. Weinheim. Beltz Verlag.
- Doderer, K. ve Doderer I. (1975). *Johanna Spyris Heidi- Wirklichkeit und Verklärung*. İçinde: *Klassische Kinder- und Jugendbücher. Kritische Betrachtungen*. Weinheim Beltz Verlag. 123-130
- Dahrendorf, M. (1984). *Mädchenliteratur*. İçinde: Gerhard Haas (Ed.) *Kinder- und Jugendliteratur*. Ein Handbuch. 3.Baskı. Stuttgart. Reclam. 110-133.
- Doderer, K. (1992). *Literarische Jugendkultur. Kulturelle und gesellschaftliche Aspekte der Kinder- und Jugendliteratur in Deutschland*. Weinheim und München. Juventa-Verlag.
- Doderer, K. (1995). *Aufmüpfige Kinder. Pippi Langstrumpfs Geschwister*. İçinde: Raecke Baumann (Ed.) *Zwischen Bullerbü und Schewenborn: Auf Spurensuche in 40 Jahren deutschsprachiger Kinder- und Jugendliteratur*. Arbeitskreis für Jugendliteratur e.V München.150-157.
- Dahrendorf, M. (1996). *Vom Umgang mit Kinder- und Jugendliteratur*. Berlin.Volk und Wissen Verlag.
- Ewers, H. H. (1998). *Kinder- und Jugendliteratur der Aufklärung*. Ditzingen. Reclam Verlag.
- Grenz, D. (2008). *Mädchenliteratur. Von den 70er Jahren bis zur Gegenwart*. İçinde: Wild, Reiner (Ed.) *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur*. 3.Baskı. Stuttgart Weimar. Verlag J.B. Metzler 379-393.
- Hof, R. (1995). *Die Grammatik der Geschlechter: Gender als Analysekategorie der Literaturwissenschaft*. Frankfurt am Main. Campus Verlag.
- Haller, K. (2004). *Von Marsmädchen und Jupiterjungs. Zur Gender-Perspektive in der Kinder- und Jugendliteratur*. İçinde: *Erziehung und Unterricht*. 5-6 488-495
- Hurrelmann, B. (1995). *Mignons erlöste Schwester. Johanna Spyris Heidi*. İçinde: Bettina Hurrelmann (Ed.) *Klassiker der Kinder- und Jugendliteratur*. Frankfurt/Main. Verlag Fischer Taschenbuch.191-215.
- Jentgens, S. (1999). *Zwei Schritte vorwärts, ein Schritt zurück. Zur Darstellung der Geschlechterrollen*. İçinde: *Kinder- und Jugendliteratur in Deutschland*. Haz. Renate Raecke. Arbeitskreis für Jugendliteratur e.V. München. IRIS Buch- und Offsetdruck. 132-144.
- Kaminski, W. (1998). *Einführung in die Kinder- und Jugendliteratur. Literarische Phantasie und gesellschaftliche Wirklichkeit*. 4. Baskı. München. Juventa Verlag.
- Kümmerling-Meibauer, B. (1996). *Identität, Neutralität, Transgression. Drei Typen der Geschlechterperspektivierung in der Kinderliteratur*. İçinde: Gertrud Lehnert (Ed.) *Inszenierungen von Weiblichkeit: Weibliche Kindheit und Adoleszenz in der Literatur des 20. Jahrhunderts*. Opladen. Westdeutscher Verlag.

Nüzket Özen, N. (2017). Heidi'nin fedakarlığı, Biene Maya'nın cesareti, Pippi Langstrumpf'un özgürlüğü: Gelenekselden moderne Alman çocuk ve gençlik edebiyatı figürlerinin toplumsal cinsiyet kurguları. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3366-3378. doi:[10.14687/jhs.v14i4.4932](https://doi.org/10.14687/jhs.v14i4.4932)

- Mayr-Kleffel V. (1984). *Mädchenbücher: Leitbilder für Weiblichkeit*. Opladen. Leske Verlag V.und Budrich.
- Neydim, N. (2005). *Türkiye'de Çeviri ve Telif Eserlerde Genç Kız Edebiyatı*. İstanbul. BU Yayınevi.
- Neydim, N. (2014). *Çocuk Gerçekliği, Kadın Özgürlüğü, Toplumsal Eleştiri ve Mizah: Pippi Uzuncorap*. Sözeltili. *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı İnceleme, Araştırma, Eleştiri Dergisi*. <http://www.sozelti.com/uzuncorap.html> (Erişim: 19.02. 2014).
- Nölling-Schweers, C. (1997). Hei hopp, was wird das für ein Leben! Astrid Lindgrens "Pippi Langstrumpf" İçinde: Bettina Hurrelmann (Ed.) *Klassiker der Kinder- und Jugendliteratur*. Frankfurt/Main. Verlag Fischer Taschenbuch.69-89.
- Richter, D. (1988). Johanna Spyri und Bremen: Ein Beitrag zu den schweizerisch-hansestädtischen Literaturbeziehungen und zu den schriftstellerischen Anfängen der "Heidi"- Autorin. *Bremisches Jahrbuch*. Band 67.<http://brema.suub.uni-bremen.de/periodical/pageview/50961> (Erişim: 05.15.2017).
- Schilcher, A. (2002). Normalität vs. Normativität im Kinderbuch der 90er Jahre – exemplarisch gezeigt an den Themen Geschlechterrollen sowie Freundschaft und Liebe. İçinde: Homepage des Instituts für Jugendliteratur 1-34 <https://www.yumpu.com/de/document/view/6417467/anita-schilcher-normalitat-vs-normativitat-im-kinderbuchder-90er-> (Erişim: 28.08.1978).
- Schößler, F. (2008). *Einführung in die Gender Studies*. Berlin. Akademie Verlag.
- Sommeregger, J. (2013). Pippi ist Trend. an.schläge- Das feministische Magazin. 27 (6/13) 15-17.<http://www.anschlaege.at/feminismus/2013/05/pippi-ist-trend/>(Erişim:20.08.2017).
- Stein, P. (2008). *Unterhaltungsliteratur, Kinder- und Jugendliteratur, Frauenliteratur*. Vormärz. İçinde: Wolfgang Beutin (Ed.): *Deutsche Literaturgeschichte. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*.Stuttgart. J.B. Metzler Verlag. 279-284
- Weinkauff, G. ve von Glasenapp G. (2010). *Kinder-und Jugendliteratur*. Paderborn. Ferdinand Schöningh Verlag.
- Wilkending, G. (1988). *Heidi - Rückkehr aus einer kranken Welt*. İçinde: *Kinder- und Jugend-buch*. 1. Baskı. Bamberg C.C. Buchners Verlag. 191-195.
- Wrobel, D. (2006). Vergessene Texte der Moderne wiedergelesen. Waldemar Bonsels "Die Biene Maja und ihre Abenteuer". *Literatur im Unterricht*. Jahrgang 7.Heft.3 243-256.

Extended English Abstract

The history of children and youth literature has begun to live its first important development in the Enlightenment period. The value given to children had been quite low until that time. With the bourgeois class being at the forefront, texts to address primarily children belonging to that class began to be written. Dahrendorf (1996: p. 13) also corroborates the idea that child literature had a particular aim for the creation of bourgeois consciousness, and the texts belonging to that period were used as an instrument of propaganda in the 18th century. In fact, in the 18th century, the main reason for opening more schools by creating an impression that more importance was given to education was to maintain this structure by raising appropriate individuals for the bourgeois society (Stein 2008: p. 280). However, when the concept of childhood develops, with the influence of the patriarchal society it primarily favored on behalf of boys and supported them. For girls, according to Kaminski (1998: p. 11), they were forced to continue to obey the traditional methodology as they were approached with adult criteria for many years. This is one of the most important reasons for the delay in the birth and development of a specific literature for girls.

In this new era in which social norms are beginning to make people feel its power increasingly, gender roles were gradually begun to be established for both sexes. Social gender is the appropriate gender roles attributed, associated, suited to masculine or feminine sex in the context of cultural and social norms through the power and authority balances that dominate the societies. The mission of the woman was to raise the value of the family and the children in the social structure, and in doing so, to sustain a happy marriage, love and protection sentiment by adopting maternity,

good wife and housewife roles. For this reason, while their being was condemned to the closed space in the house, masculine sex was transformed into the role that worked in the economic system and made a living at home by taking his place in the outside social life. This, unfortunately, was a required process of action to maintain the patriarchal order and the continuation of the bourgeois class for that period. In order to provide the child image needed for the continuation of the social order, child and youth literature was introduced as a tool for the "creation" of boys and girls with the desired traits and characteristics of children through role model figures in their texts. When Heidi in 1881, Biene Maya in 1912, and Pippi Langstrumpf in 1945 were published for the first time, they sometimes reflected without being noticed the gender roles that were attributed to them by the figures they contained, and sometimes on the contrary, they have opened doors to new perspectives by starting to break down this gender perception.

Biene Maja took its place as the most famous animal story in child literature with its first edition in 1912. Wrobel (2006: p. 249) states that the introductory section of the book fictionalized Maja as an early mature, stubborn, upright, self-sufficient character. Maja does not accept and does not want to fulfill the duties (honey collection as a social action) that she is expected to do in the place (bee hive) that is assigned to him. One day, out of her curiosity, she leaves the hive and starts her expedition journey. The story gives a political and ideological content to this text, which seems to be a children's story, by representing the German Empire and its enemies in the pre-war period. Kaminski (1998: p. 24) expresses that many children and youth literary texts written and published in the prewar period served the purpose of evoking readers by preparing them for the First World War. Just like in the case of *Biene Maja*.

The novel, *Heidi*, can be an example of the traditional German literature of young girls, although it is a book with a heavy stamp of religious motifs. Doderer & Doderer (1975: p. 124), who investigated the reflection of religious motifs in *Heidi's* text, put forward that although Heidi was a small child, she was strong in the art of oratory, had a strong command of knowledge on the religious matters and pure; and she was a child who could turn her grandfather to church and to God's path. In order to understand the reason for the criticism of civilization felt throughout the novel, it is important to remember the fact that the industrialization took place towards the end of the 19th century and as a result of this, rural life and urban life, wealth and poverty, ignorance and education are brought face to face with each other.

In 1949, the Swedish author Astrid Lindgren's children's book named *Pippi Langstrumpf* was published in German (Kaminski 1998: p. 36). The girl Pippi in this book, which brings a different breath to children and youth literature, does no longer resemble to a girl's figure found in traditional children's books. Pippi is a nine-year-old girl and represents a feminine figure. However, the adjectives attributed to her in the book are "strange" and "different". This is the point at which the traditional girl image is being resolved. Pippi does not let traditional girl stereotypes attributed to females suppress her.

While Heidi created the desired traditional child and young girl model with her self-sacrificing and optimistic attitudes, Biene Maya prepared the children of that time for the roles they would take in the upcoming war with her supposed courage. Finally, with the birth of a figure like Pippi Langstrumpf, it is now beginning to be seen how these gender roles begin to shake, and how they differ from the traditional image. In order to make all this process visible, it would first be useful to make analysis by focusing on the inclusion process of gender studies into development and literature, then by focusing on how the concept of 'Gender' reflects on literary figures.